

■

■

4. A KÖZÉLETBEN ÉS A KÖZÜGYEKBEN VALÓ RÉSZVÉTEL JOGA

4.1. A NEMZETI KISEBBSÉGEK POLITIKAI KÉPVISELETE	169
4.2. EGYENJOGÚSÁG A KÖZZSZOLGÁLATOKBAN VALÓ ALKALMAZÁSKOR	175
4.3. RÉSZARÁNYOS FOGLALKOZTATÁS A GYAKORLATBAN	177

A nemzeti kisebbségi közösségek hatékony és (rész)arányos részvételének biztosítása a közügyek irányításában és a döntéshozatalban ma már nemzetközi követelmény. A vajdasági magyarságnak is érdeke, hogy minden szinten (a települési önkormányzatok és a tartomány szintjén is) ilyen képvisellete legyen a döntéshozatali folyamatokban.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) 1999. szeptember 1-jei *Lundi ajánlások a nemzeti kisebbségek hatékony részvételéről a közéletben*¹ elnevezésű dokumentumának 6. pontja szerint „az államok gondoskodjanak arról, hogy a kisebbségeknek lehetőségük legyen – szükség szerint különleges, kifejezetten erre a célra alkalmazott megoldásokkal – hatékonyan hallatni a hangjukat a központi kormányzatban. Ehhez a körülményektől függően az alábbi megoldásokat lehet alkalmazni:

- a nemzeti kisebbségek önálló képvisellete, például a kisebbségek számára fenntartott számú mandátummal a parlament valamelyik vagy mindkét házában vagy a parlamenti bizottságokban; továbbá egyéb garantált formája a törvényhozás folyamatában való részvételnek;
- hivatalos vagy informális megállapodások arról, hogy bizonyos kormányzati pozíciókat, legfelsőbb bírósági, alkotmánybírósági vagy alacsonyabb szintű helyeket, továbbá tisztségeket kinevezett tanácsadó testületekben vagy egyéb magas szintű pozíciókban a nemzeti kisebbségek képviselői töltsenek be;
- mechanizmusok, amelyek lehetővé teszik a kisebbségi érdekek figyelembevételét az érintett minisztériumokban, pl. a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó személyzet foglalkoztatásával vagy állandó irányelvek kibocsátásával; valamint
- különleges intézkedések a kisebbségek részvételét illetően a közszolgálatban, valamint közszolgáltatások ellátása a nemzeti kisebbség nyelvén.”²

Az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményének 15. cikkében – amelyet Szerbia is aláírt – a felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy „megteremtik a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára azokat a feltételeket, amelyek a kulturális, a társadalmi és a gazdasági életben, valamint a közügyekben – különösképpen az őket érintőkben – való részvételhez szükségesek”.

4.1. A NEMZETI KISEBBSÉGEK POLITIKAI KÉPVISELETE

Szerbia alkotmányának 53. szakasza előírja, hogy „a polgároknak joguk van a közügyek irányításában való részvételre, és azonos feltételek mellett léphetnek közszolgálati és közéleti tisztségekre”.³

¹ Az ajánlások angol nyelvű szövege megtalálható a Nemzeti Kisebbségi Főbiztos internetes honlapján: <http://www.osce.org/hcnm/32240>.

² <http://www.osce.org/hu/hcnm/32248?download=true>

³ „Građani imaju pravo da učestvuju u upravljanju javnim poslovima i da pod jednakim uslovima stupaju u javne službe i na javne funkcije” (Ustav Republike Srbije [a Szerb Köztársaság alkotmánya], *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2006. november 10. 98. sz.). Az alkotmány magyar nyelvű szövegét lásd *VajdaságMA [Dokumentumok]*, <http://www.vajma.info/>

Az alkotmány 77/1. szakasza külön megemlíti, hogy „a nemzeti kisebbségek tagjainak a többi polgárral azonos feltételekkel joguk van a közügyek irányításában való részvételle és a közéleti tisztségek betöltésére”.⁴ Az állami szervezetben, közszolgálatokban, az autonóm tartomány és a helyi önkormányzatok szerveiben foglalkoztatottak kiválasztásakor (2. bekezdés) „szem előtt kell tartani a lakosság nemzeti összetételét és a nemzeti kisebbségek tagjainak megfelelő képviseletét”.⁵

A 73/3. szakasz alapján a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás, valamint a hivatalos nyelv- és íráshasznál területén megvalósuló önkormányzati jogok érvényesítése céljából nemzeti tanácsokat választhatnak, a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvénnyel összhangban.

Ezek a megfogalmazások azonban nem biztosítják a döntéshozatalban és a közhivatali foglalkoztatásban való részarányos képviseletet, ami a nemzeti kisebbségek alapvető követeléseikhez tartozik.

A 180. szakasz 4. bekezdése szerint „az autonóm tartományban és azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol a lakosság vegyes nemzeti összetételű, lehetővé teszik a nemzeti kisebbségek képviselőházi, illetőleg képviselő-testületi arányos képviseletét, a törvénnyel összhangban”. Arra a törvényre azonban még várni kell, amely lehetővé teszi majd a kisebbségek arányos képviseletét a döntéshozásban.

A Szerb Képviselőház 250 tagja között a Vajdasági Magyar Szövetségnek (VMSZ) mindössze öt magyar képviselője van (1,6%), miközben a magyarokat a részarányos képviseleti elv alapján a képviselői helyek 3,91%-a illeti meg, illetve a szerb parlamentben kilenc-tíz magyar képviselőnek kellene lenni.

A magyar képviselők:

1. Pásztor Bálint (Szabadka, 1979, okleveles jogász – master), a képviselőcsoport elnöke,
2. Varga László (Palics, 1976, okleveles jogász), a frakcióvezető helyettese,
3. Kovács Elvira (Szentmihály, 1982, okleveles közgazdász),
4. Fremond Árpád (Pacsér, 1981, osztálytanító – master),
5. Pék Zoltán (Zenta, 1962, okleveles közgazdász).

(Az első négy személy az előző mandátumban is köztársasági képviselő volt.)

A szerb parlamenti pártokban is vannak magyar (nevű) képviselők, mint például Kismárton Ottó (Nagykikinda, 1962) a Szerb Haladó Pártban (SNS), Popović Judit

⁴ „(1) Pripadnici nacionalnih manjina imaju, pod istim uslovima kao ostali građani, pravo da učestvuju u upravljanju javnim poslovima i da stupaju na javne funkcije.” (Uo.)

⁵ „(2) Pri zapošljavanju u državnim organima, javnim službama, organima autonomne pokrajine i jedinicama lokalne samouprave vodi se računa o nacionalnom sastavu stanovništva i odgovarajućoj zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina.” (Uo.)

(Nagybecskerek, 1956) a Liberális Demokrata Párt képviselője (LDP) és Sándor József (Zenta, 1961), a G17, illetve a Szerbiai Egyesült Régiók képviselője (URS).

A szerb kormányban és a köztársasági állami szervezetben egy magyar sem tölt be jelentősebb funkciót. Az Alkotmánybíróságnak 2007. december 12-e óta van egy magyar tagja is.⁶ A szerbiai köztársasági intézmények közül is csak egynek (a Vajdasági Erdők Köztársaságának) az igazgatója magyar nemzetiségű.⁷ A kisebbségeknek, így a magyaroknak is, az ország népességén belüli részarányukhoz viszonyított nem megfelelő képviselet nyilvánvaló a köztársasági közigazgatási és az igazságügyi szervezetben, az ügyészségeknél és a rendőrség kötelékében. Ez egyrészt a szerb politikai elit bizalmatlanságát is jelzi a magyarsággal szemben, másrészt pedig, hogy „a nemzeti kisebbséghez tartozó polgárok nem mutatnak elegendő érdeklődést [például – B. A.] a rendőrségi munkahelyek iránt”.⁸

Vajdaság Autonóm Tartomány statútuma 24. szakaszának első bekezdése először vezeti be az arányos képviselet elvét, mégpedig olyan módon, hogy a tartomány „nemzeti közösségeinek tagjait részarányosan kell képviselni a tartományi szervezetekben és szervezetekben, összhangban ezek működési területén élő lakosság nemzeti összetételével”.⁹

Ennek a szakasznak a megfogalmazása nem egészen érthető, és eltérő értelmezésre adhat okot. Az volna a logikus, ha a tartományi szervezetben az arányos képviseleti elvet tartományi szinten a tartomány, a „működési területen” (községi és települési szinten) pedig az ott élő lakosság nemzeti összetételének arányában biztosítanák. Ez a múltban nem valósult meg, és a nemzeti közösségek tagjai továbbra is jóval a lakosságon belüli részarányuk alatt vannak képviselve mind a tartományi, mind az önkormányzati hivatalokban, az igazságügyi szervezetben, a rendőrségnél stb.

A szakasz második bekezdése (két előzetes feltételhez kötött) ígéretet tartalmaz, miszerint a Tartományi Képviselőház rendelete alapján a tartomány kormánya „köteles külön intézkedéseket és tevékenységeket fogantatni az arányos képviselet elérése céljából, amikor egyes tartományi szervezetekben és szervezetekben jelentősebb aránytalanság áll fenn a különböző nemzeti közösségek tagjainak képviseletében”.¹⁰ Ezek az „intézkedések és tevékenységek a jelentősebb képviseleti aránytalanság fennállásáig tartanak” (3. bekezdés). Nem világos viszont, hogy mit jelent ennek a bekezdésnek a második része, hogy ezek (az intézkedések és tevékenységek) „nem veszélyeztethetik sem a tartományi szerv,

⁶ Ódri Kartag Ágnes, az Újvidéki Jogtudományi Kar rendkívüli tanára.

⁷ Takács Márta igazgató, Vojvodinašume, Javno preduzeće sa sedištem u Petrovaradinu [péterváradai székhelyű Vajdasági Erdők Köztársaság].

⁸ A magas fokú biztonságért (Beta). *Magyar Szó*, 2008. december 16. 5.

⁹ „U pokrajinskim organima i organizacijama, pripadnici nacionalnih zajednica u AP Vojvodini treba da budu zastupljeni srazmerno njihovoj zastupljenosti u stanovništvu na području rada pokrajinskih organa odnosno organizacija” (*Službeni list AP Vojvodine* [Vajdaság AT Hivatalos Lapja], 2009. 17. sz.).

¹⁰ „Na osnovu pokrajinske skupštinske odluke Skupštine AP Vojvodine, Vlada AP Vojvodine dužna je da preduzme posebne mere i aktivnosti s ciljem postizanja srazmerne zastupljenosti u slučaju postojanja nesrazmerne zastupljenosti pripadnika različitih nacionalnih zajednica u određenim pokrajinskim organima odnosno organizacijama.” (Uo.)

illetve szervezet működését, sem a foglalkoztatás általános feltételeit”. Miért vagy mivel veszélyeztethetnék?

A statútum 35. szakasza előírja, hogy „a Képviselőház 120 képviselőből áll, akiket közvetlen választáson, titkos szavazással választanak”. A szakasz második bekezdése arról rendelkezik, hogy „a képviselők választását, megbízatásuk megszűnését, a nemzeti közösségek arányos képviselete lehetővé tételének a módját és a választási körzeteket a Képviselőház tartományi képviselőházi rendeletben szabályozza”.

Ez a szakasz első ízben említi a nemzeti közösségek garantált számarányos parlamenti képviseletének „lehetővé tételét”, de ezt külön „képviselőházi rendelettel” kívánja szabályozni, ami a képviselők határozatlanságára és további időhúzásra utal, valamint ezzel kapcsolatos további vitákhoz is vezethet.

A 35. szakasz 2. bekezdésének megfogalmazása ugyanakkor következetlen is, mivel a Nemzeti Közösségek Tanácsának új intézményét a jogrendszerbe bevezető 40. szakasz 5. bekezdése a következőképpen rendezi: „A magukat a Vajdaság AT összlakosságában számbeli kisebbséget alkotó nemzeti közösségekhez tartozónak valló képviselők számát a tanácsban a Képviselőház azon képviselőinek az összlétszámával arányosan határozzák meg, akik magukat az adott nemzeti közösséghez tartozónak vallják.” Ez a megfogalmazás kiszámíthatóvá teszi ugyan az arányos képviseletet a tanácsban, de csak a képviselők összlétszámához viszonyítva.

A 120 tagú Tartományi Képviselőházban jelenleg 7 VMSZ-es képviselő ül.¹¹ Az új statútum alapján a vajdasági magyarságot – mivel az összlakossági részaránya 13% százalék – a tartományi parlament 120 képviselői helyének ugyanennyi százaléka, tehát legalább 15 hely illeti meg, és ezeket a képviselőket a nemzeti választói névjegyzék alapján kellene megválasztani. A 2012. májusi választások után a Tartományi Képviselőházban a VMSZ-nek mindössze 7 képviselője van (5,83%),¹² ami azt jelenti, hogy a vajdasági magyarok ebben a legfontosabb tartományi döntéshozatali testületben jelentősen alulreprezentáltak.¹³

Választások	Szavazatok száma	Szavazatok aránya	Mandátumok száma	Mandátumok aránya	Tartományi parlamenti szerepe
2008	77 390	7,60%	9	7,5%	kormánypárt
2012	68 323	6,15%	7	5,8%	kormánypárt

A VMSZ tartományi képviselői:

1. Egeresi Sándor (Topolya, 1964, jogi középiskola), frakcióvezető,
2. Pelt Ilona (Doroszló, 1946, elektrotechnikus), frakcióvezető-helyettes,

¹¹ Az előző megbízási időszakban 12 magyar képviselő tevékenykedett.

¹² Lásd <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=Statistika&j=SRL>.

¹³ Bozóki Antal: Nem a magyar közösség érdekei, hanem a tisztségek elosztása a fontos. *Civitas Europica Centralis CEC [Kisebbségi Sajtófülkusz]*, 2012. július 26.

3. Juhász Attila (Magyarcsernye, 1976, mezőgazdasági mérnök),
4. Kávai Szabolcs (Magyarkanizsa, 1970, tanár),
5. Pásztor István (Hajdújárás, 1956, okleveles jogász),
6. Takács Zoltán (Magyarkanizsa, 1982, okleveles közgazdász),
7. Újhelyi Ákos (Magyarkanizsa, 1977, okleveles közgazdász).

A párt hét tartományi képviselője közül a nyilvánosság számára csak kettő ismert (Egeresi és Pásztor). A mandátumok számát illetően Egeresi – saját szavai szerint – „rekordernek számít”, ugyanis ez már a hetedik megbízatása.

A Tartományi Képviselőházban a szerb pártokban is vannak képviselők, akiknek a neve magyar hangzású, mint például a Demokrata Párt (DP) képviselői: a zentai Zsíros Jankelić Anikó (1967), a szabadkai Szántó Róbert (1960) és Szőlősi Gyöngyi (1964) vagy az adai Tóbiás József (1971).

Az új tartományi kormány (a volt Tartományi Végrehajtó Tanács) 11 tagja között – a korábbi három: Pásztor István, Jeges Zoltán és Deli Andor helyett – a VMSZ képviselőiben egyetlen magyar maradt: Deli Andor tartományi oktatási közigazgatási és nemzeti közösségi titkár.

A vajdasági parlament elnöke 2008 és 2012 között Egeresi Sándor volt, 2012-től pedig Pásztor István.

A VMSZ jelenlegi ismertebb tartományi tisztségviselői még:

- Bálint Sándor tartományi tájékoztatási segédtitkár,
- ifj. Csikos János tartományi sport- és ifjúsági titkárhelyettes,
- Deli Andor, a kormány alelnöke, tartományi oktatási, közigazgatási és nemzeti közösségi titkár,
- Dobai János tartományi mezőgazdasági titkárhelyettes,
- Erdély Lenke, a Vajdasági Pedagógiai Intézet igazgatója,
- Jeges Zoltán tartományi oktatási, közigazgatási és nemzeti közösségi titkárhelyettes,
- Juhász Attila tartományi művelődési segédtitkár,
- Juhász Bálint, a tartományi gazdasági, foglalkoztatási és a nemek egyenjogúságával foglalkozó titkár helyettese,
- Klebecskó Makai Hajnalka tartományi gazdasági segédtitkár,
- Szabó József, a Tartományi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap igazgatója,
- Tóth Glemba Klára, a Tartományi Tudományügyi, Technológiai Fejlesztési és Felsőoktatási Titkárság főtanácsosa,
- Takács Márta, a Vajdasági Erdőgazdaság Közvállalat igazgatója és
- Varnyú Ernő tartományi gazdasági segédtitkár.

A 2012-es önkormányzati választásokon önállóan indultak a magyar pártok. A VMSZ 23 önkormányzatban összesen 118 mandátumot szerzett, a Vajdasági Magyar Demokrata

Közösség (VMDK) 2 önkormányzatban 2 mandátumot (egyet-egyed Adán és Zomborban), a Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) 3 önkormányzatban 5 mandátumot szerzett (Szabadka 1, Óbecse 1 és Temerin 3), a Magyar Polgári Szövetség (MPSZ) 3 mandátumot (Zentán), a Magyar Remény Mozgalom (MRM) pedig 2 önkormányzatban jutott be egy-egy mandátummal (Szabadka és Magyararkanizsa). A közvetlenül a választások előtt megalakult új tömörülés, a Magyar Egység Pártja (MEP) Törökbecsén koalícióban mértette meg magát.

A VMSZ mandátumai önkormányzatok szerint: Topolya 16, Kishegyes 8, Magyararkanizsa 11, Szabadka 16, Csóka 9, Ada 6, Zenta 12, Óbecse 8, Temerin 3, Nagybecskerek 2, Begaszentgyörgy 3, Törökkanizsa 6, Magyarcsernye 3, Zombor 3, Apatin 2, Törökbecse 2 (ebből egy mandátum a koalíciós partnernek, a MEP-nek jár), Kúla 2, Nagykikinda 2, Antalfalva 1, Palánka 1, Újvidék 1 és Szerémség 1 mandátum.¹⁴

A végrehajtó szervek nemzetiségi összetételére általában ügyeltek a községekben, de ez leginkább a „koalíciós megegyezések”, nem pedig a rendszerbeli megoldások eredménye.

Vannak ugyanis ellenkező példák is: A bánáti Udvarnokon a 2009. évi helyi választásokon egyetlen magyar sem szerzett helyet a helyi közösség tanácsában, így valójában egynemzetiségű testület alakult. Pál Károly, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) ügyvezető alelnökének véleménye szerint „a magyarok szerveződését [*a VMSZ helyi szervezetének akkori megalakulását – B. A.*] reagálták túl a boszniai szerb betelepülők, s ezért lett egynemzetiségű a helyi tanács”.¹⁵

Ha viszont a szerbeknek nincs képviselőjük a helyi önkormányzatban, akkor az már súlyos probléma: Lazar Stajić, a Szerb Radikális Párt képviselőjének a nagybecskereki helyi képviselő-testület 2009. december 17-i ülésén elhangzott megjegyzései szerint a muzslyai helyi közösségben élő mintegy 30 százaléknyi szerb másodrangú polgárként él, mert nincs képviselőjük a helyi tanácsban, ezért arra szólította fel nemzettársait, hogy bojkottálják a helyi járulék meghosszabbítását célzó 2010. januári véleménynyilvánítást.¹⁶

A 2012. májusi választások után a nagybecskereki és az újvidéki hatalom „átkomponálása” (valójában visszarendeződése) következtében egyetlen magyar sem került be a városvezetésbe. Ez pedig sérti a kisebbségeknek a részarányos képviseletre és a döntéshozatalban való alapvető részvételhez való jogát. A megoldás tehát a részarányos képviselet biztosítása lehetne.

Feltehető végül a kérdés, hogy továbbra is szükségünk van-e az eddigi jobbára „kirakat” szintű képviselet(ek)re? Nem volna-e helyesebb út – néhány jól fizetett állás helyett – ennek a képviseletnek a vállalását a vajdasági magyarság érdekeinek a konkrét megvalósításához kötni? A garantált részarányos képviselet sem fogja azonban önmagában megoldani a problémát, ha a pozíciók betöltésekor nem a szakmai tudás, a rátermettség és a magyarság valós érdekképviselete, hanem továbbra is a párttagság élvez elsőbbséget.

¹⁴ Diósi Árpád: Elsőpró VMSZ-jelenlét. *Magyar Szó*, 2010. május 23. 4.

¹⁵ Papp Imre: Nem adták fel magyarságukat. *Magyar Szó*, 2010. július 23. 5.

¹⁶ Kecskés István: Szerb bojkott Muzslyán? *Magyar Szó*, 2009. december 19. 5.

4.2. EGYENJOGÚSÁG A KÖZSZOLGÁLATOKBAN VALÓ ALKALMAZÁSKOR

A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelmére vonatkozó törvény 21. szakasza a nemzeti kisebbségeknek a közszolgálatokban való foglalkoztatásáról a következő rendelkezést tartalmazza: „A közszolgálatokban, beleértve a rendőrséget is, való foglalkoztatáskor figyelembe veszik a lakosság nemzeti összetételét, a megfelelő részvételi arányt és a szerv vagy szolgálat területén beszélt nyelv ismeretét”.¹⁷ A „vodi se računa” [figyelembe veszik] megfogalmazás valójában nem kötelez senkit semmire, ezt igazolja a kialakult gyakorlat is.

A volt Szerbia és Montenegró-i államközösségi törvény idézett szövegével kapcsolatban már a megalkotásakor több bíráló megjegyzés hangzott el: egyrészt, hogy a nemzeti kisebbségeknek a közéletben való hatékony részvételéről (az EBESZ 1999. szeptember 1-jei ún. lundi ajánlásaival összhangban) egy szót sem tartalmaz. Másrészt pedig azért, mert a megfogalmazás nem mondja ki az állam kötelezettségét, hogy az államapparátus és a közszolgálatok dolgozóinak nemzetiségi összetételét összhangba hozza a lakosság nemzeti összetételével. Ezzel szemben olyan megfogalmazást tartalmaz, hogy „figyelembe veszik a lakosság nemzeti összetételét”, amely senkit semmire nem kötelez.

A szerb kormány 2006. május 11-én záradékot fogadott el a nemzeti kisebbségekhez tartozók részvételének növelésére vonatkozó intézkedésekről az államigazgatási szervekben.¹⁸

Vojislav Koštunica volt kormánya ezzel a jogszabállyal a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 21. szakaszából eredő kötelezettségeinek kívánt eleget tenni, de a gyakorlati eredménye elmaradt.

A záradék¹⁹ szó a közigazgatásban az alacsonyabb rendű jogszabályra utal, ami azt jelenti, hogy a szerb kormány nem tulajdonított különösebb jelentőséget a nemzeti kisebbségek részvétele javításának az államigazgatási szervekben. Szövegében a helyi önkormányzat (helyi közösség, község), a tartomány és a köztársaság lakossága nemzeti összetételével – a megfelelő szinteken – való arányos foglalkoztatásról pedig még csak szó sem esik. Emellett a záradék csak az államigazgatási (közigazgatási) szervekre és a rendőrségre korlátozódik, mert az igazságügyi szervekről, az ügyészségekről és a köztisztviselőkről – szándékosan vagy

¹⁷ „Prilikom zapošljavanja u javnim službama, uključujući policiju, vodi se računa o nacionalnom sastavu stanovništva, odgovarajućoj zastupljenosti i o poznavanju jezika koji se govori na području organa ili službe.” (Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina”. *Službeni list SRJ* [a JSZK Hivatalos Lapja], 2002. február 27. 11. sz.) Magyar nyelvű szöveg: *Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina*. Beograd, Savezno ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica, 93–106.; Bozóki Antal: *Emberi és nemzeti kisebbségi jogok Szerbia és Crna Gorában*. Karlóca, 2003, Árgus, 53–65.

¹⁸ „Zaključak o merama za povećanje učešća pripadnika nacionalnih manjina u organima uprave”. *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2006. május 12. 40. sz.

¹⁹ A zaključak/záradék szót a *Szerbhorvát–magyar szótár* (Kovács Kálmán főszerk. Újvidék, 1975, Hungarológiai Intézet Szótárszerkesztősége) következtetésnek, összefoglaló döntésnek, határozatnak is fordítja, de ebben az esetben nem a két utóbbi szó adja vissza a megfelelő tartalmat.

egyszerűen arról elfeledkezve – nem tesz említést. Elfogadása óta nem is javult az államigazgatásban dolgozók nemzeti összetétele.

A kisebbségeknek – így a magyaroknak is – a lakosságban való részvételükhöz viszonyított nem megfelelő képviselete nyilvánvaló a tartományi és a községi közigazgatási és igazságügyi szervekben, az ügyészségekben és a rendőrségben.

A szerb parlament 2008. december 22-én a bíróságok és az ügyészségek székhelyéről és területéről szóló törvény elfogadásával kisebbségellenes törvényt hozott (amelyet a demokrata és a radikális párti magyar képviselők is megszavaztak). A 14 szerbiai község közül, ahol a nemzeti kisebbség jelenti a többséget, csupán két községben, illetve városban működik alapbíróság: Szabadkán és Novi Pazarban. Vajdaságban hét magyar többségű községben (Ada, Csóka, Magyarkanizsa, Óbecse, Temerin, Topolya és Zenta) megszűnt a bíróság, s a szabadkai, illetve a nagykikindai alapbíróság kihelyezett tagozataként működik tovább. (Nagykikinda szerb többségű, Szabadkán a magyarok csak relatív többséget alkotnak.)

Az ominózus törvényt elfogadták annak ellenére, hogy Slavica Đukić-Dejanović, akkor a szerb parlament elnöke, 2008. november 18-i budapesti látogatása alkalmával biztosította Szili Katalint, a Magyar Országgyűlés akkori elnökét, hogy a szerbiai „igazságügyi reform csak úgy történhet meg, hogy az nem csorbítja a kisebbségek jogait”.²⁰ A VMSZ képviselői a szerb parlamentben nem vettek részt a törvény megszavazásában. Eleendő-e az „elégedettség”, hogy „sikerült végig kitartaniuk az álláspontjaik mellett”, vagy ennél sokkal többre is szükség van, a VMSZ és Magyarország részéről is? „Világossá vált, hogy a belgrádi parlament magyar képviselői bármikor behelyettesíthetőek, nem elengedhetetlenül szükségesek a szavazataik”,²¹ és az is, hogy a vezető szerb politikai pártok nem tartják fontosnak a nemzeti kisebbségi jogokat.

A 2011. április 5-én módosított tartományi közigazgatásról szóló tartományi képviselőházi rendelet 10. szakasza szerint:

- „(1.) A tartományi közigazgatási szervekben Vajdaság AT nemzeti közösségei tagjainak részvétele arányban kell hogy legyen a tartományi közigazgatási szerv működési területén levő lakosság összetételével.
- (2.) A Tartományi Kormány saját aktusában intézkedéseket és tevékenységeket lát elő, különösképpen a foglalkoztatás területén, a nemzeti közösségek tagjainak a tartományi közigazgatási szervekben való arányos képviseletének elérése érdekében.
- (3.) Jelen szakasz 2. és 3. bekezdésében foglalt különintézkedéseket és -tevékenységeket a jelentősebb aránytalanság fennállásáig kell alkalmazni azzal a kikötéssel, hogy ezen intézkedések és tevékenységek ne veszélyeztessék a tartományi közigazgatási szerv működését és a bennük való foglalkoztatás általános feltételeit.

²⁰ Mihájljovits Klára: Parlamenti együttműködés. *Magyar Szó*, 2008. november 19. 1., 3.

²¹ A Magyar Polgári Szövetség meghívója a 2009. január 17-i zentai tanácskozásra.

- (4.) A tartományi közigazgatási szervek kötelesek a Tartományi Kormányának évi jelentést tenni a jelen szakasz 2. bekezdésében foglalt intézkedésekről és tevékenységekről.²²

4.3. RÉSZARÁNYOS FOGLALKOZTATÁS A GYAKORLATBAN

A tartományi szervezetekben, szervezetekben, szolgálatokban, igazgatóságokban és alapokban (azaz a tartományi közigazgatásban) a foglalkoztatottak száma az utóbbi négy év viszonylatában a legkisebb 2012-ben, a legnagyobb pedig 2011-ben volt.

A legtöbb magyar nemzetiségű foglalkoztatott a vajdasági közigazgatásban 2011-ben volt, a legkevesebb pedig 2012-ben akkor, amikor a magyarok száma a tartományban a 2011-es népszámlálás szerint 13%. Ez az arány a többi nemzeti kisebbség esetében is kedvezőtlen. Mindez arra utal, hogy a tartomány még a saját szerveiben sem képes vagy nem hajlandó biztosítani az arányos foglalkoztatás elvét:

A tartományi közigazgatás és a magyarok²³

	2009	%	2010	%	2011	%	2012	%
A tartományi közigazgatásban dolgozók száma	1232	100	1291	100	1328	100	1187	100
A magyarok száma	81	6,57	83	6,43	87	6,55	77	6,48

Ez azt jelenti: nem hogy nem javult a tartományi közigazgatásban dolgozó magyarok részaránya a 2004. évhez viszonyítva, amikor ezekben a szervezetekben foglalkoztatottak 6,73%-a magyar nemzetiségű volt²⁴ –, hanem még romlott is. Ezek az adatok jól illusztrálják azt is, miként viszonyul a vajdasági hatalom a nemzeti kisebbségek részarányos foglalkoztatásának biztosításhoz a közigazgatásban.

²² A tartományi közigazgatásról szóló tartományi képviselőházi rendelet. *Vajdaság AT Hivatalos Lapja*, 2010. 4. sz.; 2011. 4. sz.; <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=aktAPVPokrajinskaUprava&mak=OpstaAkta>

²³ A táblázat a Tartományi Ombudsman éves jelentései [Godišnji izveštaj o radu Pokrajinskog ombudsmana za ... godinu] alapján készült, amelyek megtalálhatók az intézmény honlapján: <http://www.ombudsmanapv.org/ombjo/index.php/dokumenti/38-godinjii-izvetaji5>

Az ifj. Korhecz Tamás vezette Tartományi Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségi Titkárságnak bizonyára nem volt betekintése a közigazgatási foglalkoztatottak nemzetiségi összetételébe. Erre a 2010. május 31-én lemondott Korhecz helyébe (2010. június 17-én) megválasztott Deli Andor nyilatkozatából lehet következtetni: „Most éppen folyamatban van egy részletes kérdőív összeállítása, amit a tartomány területén működő összes közigazgatási szervnek eljuttatunk. Ezzel a káderállományt szeretnénk feltérképezni és áttekintetni, többek között a nemzeti hovartartozást illetően is.” Varjú Márta: A kontinuitás fenntartása mindenekelőtt. *Magyar Szó*, 2010. június 18. 1.

²⁴ *Godišnji izveštaj Pokrajinskog ombudsmana za 2004. godinu*. Novi Sad, decembar 2005. [A Tartományi Ombudsman 2004. évi jelentése. Újvidék, 2005]. <http://www.ombudsmanapv.org/dokumenti.html#2007ser>

Az ombudsman 2010. évi jelentése szerint²⁵ a tartományi közigazgatásban 26-nak van/volt oklevele, illetve bizonylata a nemzeti kisebbségi nyelvek ismeretéről, ami a teljes létszám mindössze 3,2%-a, miközben a nemzeti kisebbségek a tartomány lakosságának 34,95%-át képezik. A munkahelyek közül pedig csak 41 (5,1%) van/volt megjelölve, amelyekhez szükséges a hivatalos használatban lévő nemzet kisebbségi nyelvek használata, pedig a tartomány lakosságának 22%-a beszéli ezeket a nyelveket.

Habár ezek az adatok ismertek a Szerb Köztársaság és a VAT hatóságai előtt, a magyarok részvételének javításán ezekben a szervezetben az utóbbi hat évben – az üres politikai ígéreteken kívül – nem történt úgyszólván semmilyen előrehaladás.

A magyarok nem csupán az állami szervezetben és az állami alapítású közzállalatokban alulreprezentáltak, de ez így van a községi önkormányzatok által létrehozott közzállalatokban is – kivéve egy-két magyar többségű községet.

A kisebbségügyi ombudsmanhelyettes a 2010. évi jelentésben²⁶ elismeri, hogy a helyi önkormányzatokban foglalkoztatottak nemzeti összetételére vonatkozó adatokkal nem rendelkezik, mert azok „elutasították a kért adatok megküldését a közérdekű információk biztosára és a személyi adatok védelmére hivatkozva”.²⁷ A biztos ugyanis arra hivatkozott, hogy „nincs jogi alapja az ilyen adatok begyűjtésének, mivel a szerb kormány nem hozta meg a különösen érzékeny személyi adatok védelmére vonatkozó rendeletet”.²⁸ A jelentés megelégszik ezzel a megállapítással, és nem indítványoz semmilyen intézkedést az előállt helyzet feloldására.

Az ENSZ Fejlesztési Programjának (UNDP) Szerbia 2005. évi humán fejlődéséről szóló jelentése²⁹ szerint a tartomány 462 igazságügyi tisztségviselője közül a körkérdésben részt vevő 439 személy (vagyis 95,02%) között úgyszintén a szerbek voltak a legtöbben: 323-an, ami 73,58%-ot tett ki, akiket a magyarok 39 személlyel, vagyis 8,88%-kal követtek.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a magyarok az igazságügyi tisztségek betöltésében úgyszintén jelentősen alulreprezentáltak. Ha azonban a körkérdésben szerepelt volna az a kérdés is, hogy hány bíró képes a nemzeti kisebbségek nyelvén lefolytatni az eljárást, a válasz még kedvezőtlenebb lett volna.

Az Újvidéki Alapfokú Bíróságon 2010. január 1-jétől például csak két bíró van (a korábbi 5-tel szemben), aki magyar nyelven is folytathat (az egyik peres, a másik büntető-) eljárást. Az ő távollétükben még olyan személy sem akad, aki magyar nyelven szóbeli jogi tárgyú kommunikációt folytathatna az ügyfelekkel. Ugyanitt, a Fellebbviteli Bíróságon

²⁵ *Izveštaj Pokrajinskog ombudsmana za 2010. godinu*. 24. A későbbi jelentésekben erre vonatkozó adatok már nem szerepelnek.

²⁶ *Izveštaj Pokrajinskog ombudsmana za 2010. godinu*. 26.

²⁷ „... jer su lokalne samouprave odbijale da dostave tražene podatke, pozivajući se na stav Poverenika za informacije od javnog značaja za zaštitu podataka o ličnosti.” (Uo. 25.)

²⁸ „Poverenik se poziva na to da ne postoji pravni osnov za prikupljanje ovakvih vrsta podataka, pošto Vlada nije donela Uredbu o merama zaštite naročito osetljivih podataka o ličnosti.” (Uo.)

²⁹ *Izveštaj UNDP o humanom razvoju u Srbiji 2005.* „Snaga različitosti” (2). *Danas*, 2005. október 4. 16.

egyetlen olyan bíró sincs, aki tudna magyarul vagy bármilyen más nemzeti kisebbségi nyelven, így az elsőfokú ítéletek csak tolmács útján kerülhetnek eljárásba, amelyek szintén szerb nyelven folynak.

Szabadkán is (2010. január 1-je előtti adatok szerint) jóval a magyarság számaránya alatt volt a magyar bírók aránya. Míg a lakosság 40%-a magyar, a bírácoknak 20%-a sem az, Topolyán ez az arány 60 : 25 volt.³⁰

Az igazságügyi reform keretében Szerbia területén 2010. január 1-jével újráválasztottak 2407 bírót (81 bírói munkahely betöltetlen maradt) és az ügyészeket, de azok nemzeti összetételéről még nem közöltek részletes adatokat.³¹

A tartományi kisebbségügyi ombudsmanhelyettes 2010. évi jelentése³² szerint Vajdaság bíróságainak többségében (59,2%-ban) nincsen biztosítva a nemzeti kisebbségi bírák megfelelő aránya. A tartományi igazságszolgáltatásban 14,5%-ban képviseltetik magukat a nemzeti közösségek nyelvei, és ebből a számból a magyar nyelv 7 százalékot tesz ki – közölte Nata Mesarović, a Legfelsőbb Semmítőszék (volt) elnöke a bírák és a közigazgatásban dolgozók 2011. június 2-i palicsi tanácskozásán.³³

Az ombudsmani jelentés kétoldalmi szövegből és két táblázatból álló 5. fejezetéből megtudjuk, hogy – a 2010. január 1-jével életbe lépett átszervezés után – (a Sremska Mitrovica-ival együtt) a tartomány nyolc alapfokú bírósága közül csak kettőnek (a pancsovainak és a zomborinak) a nemzeti összetétele „arányos”, ötnek pedig nem (Nagybecskerek, Nagyikinda, Szabadka, Újvidék, Versec).

A hat felső bíróság közül (a Sremska Mitrovica-ival együtt) ugyancsak kettőnek (a nagybecskerekinek és pancsovainak) a nemzeti összetétele „arányos”, háromnak (a szabadkainak, az újvidékieknek és a zomborinak) pedig nem. A Nagybecskereki Felső Bíróság egyébként az egyik táblázatban viszont azok között a bíróságok között szerepel, amelyeknek megfelelő, majd a másikban azok között is megjelenik, amelyeknek nem megfelelő a nemzeti összetétele. Így most nem tudni, hogy hova is kell sorolni.³⁴

Az egyetlen vajdasági – Újvidéken székelő – fellebbviteli bíróságnak és a 12 szabálysértési bíróság közül (amelyhez tartozik még a rumai és a Sremska Mitrovica-i) – az ombudsmani jelentés szerint – ötnek (a nagybecskerekinek, nagyikindainak, pancsovainak, újvidékieknek és a zentainak) „nem arányos” a nemzeti összetétele, de az óbecsei, a palánkai, rumai és a verseci szabálysértési bíróságon megfelelő a nemzeti kisebbségek aránya. (A kisebbségi szempontból fontos szabadkai szabálysértési bíróságot a jelentés meg sem említi.)³⁵

³⁰ Pressburger Csaba: A bíróságon is magyarul. *Magyar Szó [Hétféle]*, 2005. december 10–11. 3.

³¹ Bibić, R. V.: Za 81 sudijsko mesto konkurisalo 1300 kandidata. *Danas*, 2010. április 3. 5.

³² Izveštaj Pokrajinskog ombudsmana za 2010. godinu. 23.

³³ Diósi Árpád: Igényesen, magyarul. *Magyar Szó*, 2011. június 3. 5.

³⁴ Izveštaj Pokrajinskog ombudsmana za 2010. godinu. 22.

³⁵ Muškinja Heinrich Anikó tartományi ombudsman a nemzeti kisebbségek tanácsainak képviselőivel folytatott 2011. március 10-i megbeszélésen elmondta: „aggodalomra ad okot az a tény is, hogy a tartomány területén működő csaknem hatvan bíróságon nincsenek jelen kellő számban a nemzeti kisebbségek tagjai.” (Az igazságügy sérti a kisebbségek jogait. *Magyar Szó*, 2011. március 11. 4.)

Az ombudmanhelyettes kiemelte, számára nem ismeretes, hogy a Bírósági Főtanács milyen mércék alapján javasolta a bírákat megválasztásra, és hogy megtett-e mindent a nemzeti kisebbségi nyelvű eljárások lefolytatásának biztosítására. Hangsúlyozza, hogy a bírák választásakor a lakosság nemzeti összetételének, a nemzeti kisebbségek megfelelő képviselőinek és a szakterminológia ismeretének „tekintetbe vétele” nem biztosítja a vonatkozó jogszabályok gyakorlati alkalmazását.

A jelentésből nem lehet viszont megtudni, hogy a vajdasági bíróságokon összesen és az egyes intézményekben hányan dolgoznak, és ebből mennyi a nemzeti kisebbségi, illetve mennyi a valamelyik nemzeti kisebbséghez tartozó bírók száma, és hogy a kisebbségek még milyen munkahelyekre vannak beosztva. (A jelentés utal ugyan arra, hogy az ombudsman honlapján további adatokat lehet találni, de csak a bírák nemzetiségi összetételéről.) Az ügyeségek foglalkoztatottjainak nemzeti arányát pedig még csak meg sem említi. A gazdaságban dolgozók nemzetiségi összetételéről nem is beszélve, amely évek óta kimarad a jelentésekből.

A Vajdaság AT területén lévő ügyeségekben 2004 decemberében 132 ügyész és ügyész-helyettes volt. Ezek között – 129 alkalmazott (97,73%) adatai szerint – 101, illetve 78,29% volt a szerb, magyar nemzetiségű pedig mindössze 7 (5,43%). A magyarok tehát a tartomány területén lévő ügyeségekben is messze a lakosságban való részvételük alatt vannak jelen.³⁶

Vajdaság területén a Belügyminisztérium foglalkoztatottjai közül – a volt Szerbia és Montenegró Államközösség Emberjogi és Kisebbségügyi Minisztériumának adatai szerint – 453, vagyis 5,81% volt magyar. Arról viszont nem közöltek semmilyen információt, hogy a rendőrség és a csendőrség egységeiben vannak-e magyarok, és ha igen, akkor hányan.³⁷

Újabbban a szerb és a norvég kormány együttesen Helyi rendőrség elnevezéssel indított programot, amelynek az a célja, hogy „a rendőrség minél közelebb kerüljön a helyi lakossághoz”. Ivica Dačić szerb belügyminiszter Sremska Kamenicán (Kamancon), ahol 2010. március 26-án az Alapfokú Rendőrképzési Központ végzőseinek búcsúztató ünnepségén vett részt, a programmal kapcsolatban elmondta:

„Ez természetesen azt is jelenti, hogy a rendőröknek meg kell tanulniuk annak a környezetnek a nyelvét, ahol szolgálatot teljesítenek. El kell mondanom, hogy nyitottak vagyunk a kisebbségek iránt, szeretnénk, ha ők is a rendőrség részei lennének. Megragadom ezt

³⁶ *Izveštaj UNDP o humanom razvoju u Srbiji*, 2005. 16.

³⁷ A kilencvenes évek háborúi során, a szélsőséges nacionalizmus miatt kényszerből vagy önként sok kisebbségi elment a rendőrségtől. A valamely kisebbséghez tartozó rendőrök és katonák száma épphogy meghaladja a hét százalékot. A rendőriskolákba való felvételi eljárás körül nincs minden rendben. Évente 15–20-an tesznek panaszt, mert sokszor mondvasínált okokkal utasítják el őket. A hadseregben is elismert tény, hogy kevés a magyar, a bosnyák vagy a más nemzetiséghez tartozó katona. A hivatásos katonák 92,6 százaléka szerb. (Kampány Vajdaságban: magyar rendőröket az állományba [Duna Híradó] [online]. *VajdaságMA [Vajdaság]*, 2011. november 27.) <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/12646/Kampany-Vajdasagban-magyar-rendoroket-az-allomanyba-htm>)

az alkalmat, hogy nyilvánosan is felhívást intézzek a kisebbségekhez, hogy pályázzanak a rendőrszolgálatba itt, Kamenicán is, de a Kriminálisztikai Politikai Akadémiára is. Ez a legegyszerűbb módja annak, hogy a Belügyminisztériumban dolgozhassanak. Számunkra fontos, szükséges és nélkülözhetetlen, hogy a nemzeti kisebbségek képviseltessék magukat a rendőrség kötelékeiben. Emellett azonban a többségi nemzethez tartozó rendőröknek is meg kell tanulniuk a környezet nyelvét. Lehet, hogy egyesek majd meglepődnek, ha a rendőr megszólal albánul vagy magyarul, ez azonban a munkánk eredménye lesz”³⁸ – magyarázta Dačić.

A hatalmi szervekbe és intézményekbe vetett megfelelő bizalom kiépítésének fontos feltétele annak biztosítása, hogy az etnikai összetétel megfelelőképp tükröződjék a hatóságok személyzetében.

³⁸ Halász Gyula: „Szükség van a kisebbségekre”. *Magyar Szó*, 2010. március 29. 5.; 2010. november 19. óta a szerbcserenyei születésű Dragan Todorović a zentai rendőrállomás parancsnoka, 1981-ben kezdett el dolgozni a zentai rendőrségen. A következőket nyilatkozta: „Nem lehet jó rendőr az, aki nem ismeri annak a közegeknek a nyelvét, kultúráját, szokásait és értékeit, amelyben dolgozik. Ez a legfontosabb vezérelvem, amelyben valóban hiszek, és amelyet állandóan hangoztatok a munkatársaimnak is. Ezért kell tudnia Zentán minden rendőrnek magyarul, és ezt a célt szolgálják a rendőri állomány számára szervezett magyar nyelvtanfolyamok is, amelyek egy része már lezárult, és amelyek programszerűen folytatódni fognak. Ezért van az – és volt ez így a múltban is –, hogy hozzám személyesen is fordulhat bárki, bármikor, bármilyen panasszal, észrevétellel vagy információval magyarul is. De nemcsak a nyelv ismerete a fontos, hanem a kultúra, és egyáltalán, maguknak az embereknek az ismerete is. És mindebből következik még egy fontos célkitűzésünk: hamarosan pályázatot hirdetünk a zentai rendőrség személyi állományának feltöltésére, amelynek során előnyt fognak élvezni a helyi pályázók.” (Kókai Péter: Minden rendőrnek tudnia kell magyarul. *Magyar Szó*, 2010. december 16. 9.) A nagyikindai rendőrség 12 rendőre húszórás nyelvtanfolyamon igyekezett elsajátítani a magyar nyelv alapjait (ger: Magyarul tanulnak a nagyikindai rendőrök. *Magyar Szó*, 2011. február 10. 4.). Magyar nyelvtanfolyamot végeztek el a magyarkanizsai rendőrállomás dolgozói. A kurzust a Tartományi Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság támogatta. Azok a rendőrök és rendőrségi dolgozók jártak a tanfolyamra, akik szerb nyelvi környezetből kerültek Magyarkanizsára, és egyáltalán nem vagy gyengén beszéltek magyarul. (*Pannon RTV*, 2011. március 9. <http://www.pannonrtv.com/PannonRTV/news.php>) A későbbi hírekből megtudtuk, hogy a 30 órás nyelvtanfolyamra húszan jelentkeztek be és nyolcan fejezték be. *Lásd* még Szeli Balázs: Roma rendőröket toboroznak. *Magyar Szó*, 2011. március 25. 12. Az újvidéki rendőrség is, „mivel munkásai között nincs megfelelő számú magyar foglalkoztatott”, úgy döntött, hogy húsz alkalmazottját magyar nyelvtanfolyamra küldi (hgy: Magyarul tanulnak a szerb rendőrök. *Magyar Szó*, 2011. április 13. 12.; Németh Zoltán: Lúdtalpasak és együgyűek vagyunk? *Magyar Szó*, 2011. április 30. 14–15.). A határokon átívelő együttműködés keretében Magyarország és Szerbia közösen pályázott az Európai Unió azon programjára, amely a rendőrök kiképzését támogatja. A kamanci (Sremska Kamenica) rendőrszolgálat 151 000 eurót, a szegedi rendőri középiskola pedig 121 000 eurót kapott erre a célra. A projekt keretében a két fél nyelvtanfolyamokat szervez a rendőrök számára: a szerb anyanyelvű rendőrök magyarul tanulnak, a magyar rendőrök pedig szerbül. Biljana Puškar, a kamanci rendőrszolgálat igazgatónöje elmondta, hogy 40 szerb anyanyelvű rendőr tanul majd magyarul, közülük húszan már elkezdték a tanfolyamot Újvidéken. Az oktatás költsége 24 000 euró, időtartama pedig 150 óra (Németh Zoltán: Magyarul tanulnak a szerb rendőrök. *Magyar Szó*, 2011. május 20. 4.).

Szerb–magyar együttműködés indult a rendőrképzés terén. Szabadkán jelenleg 20 rendőr igyekszik elsajátítani a magyar nyelv alapjait egy IPA-projektum (Instrument for Pre-assessment Assistance [Előcsatlakozási Támogatási Eszközök]) keretében szervezett tanfolyamon. (<http://www.vajma.info/index.php#videok>)

■

■